

UČITELJSKI T O V A R Š.

List za šolo in dom.

Izhaja 1. in 15. dne vsakega mesca, in velja za celo leto 2 gold. 50 kr.,
za pol leta 1 gold. 30 kr.

Tečaj V.

V Ljubljani 15. marca 1865.

List 6.

Dobri učenec.

Ko jutranji zarki
Čez goro blisčé,
Tud mene iz spanja
Na delo budé.

Zahvalim priserčeno
Za varstvo Bogá,
Mu serce darujem,
Da hranil bi ga.

Veselo grem v šolo,
V nji sreča cvetè:
Iz dobrih naukov
Mi blagor lijè.

Mars'kterim otrokom
Se hujše godí,
Jim sërca in uma
Nihče ne bistri.

Domá tud rad vbogam,
Kar starši rekó,
Pa časa ne tratim,
Je zlato blagó.

Po delu veselo
Poskočim, igram,
Le dobre otroke
Tovarše imam.

In preden zvečer se
Uležem, zaspim,
Bogá zahvaljujem,
Se mu izročim.

Prav sladko počivam
Brez straha, skerbí —
Da solnce rumeno
Me zjutraj zbudí.

—0—

„Iz mladi se tern ostrí“.

III.

Vemo le tisto, kar nismo pozabili, pravi Ciceron. To je gotovo resnično, in iz tega se tudi spozná, da mora tisti, od kterega se sme kaj pričakovati, imeti dober spomin. Spomin

je velika zaloga, v kateri se shranjujejo nabrani pridelki; zaloga je toliko boljša, kolikor varnejši in za rabo pripravnejši so njeni pridelki. Ta si lahko zapomni, uni težeje; ta obderži dalje v glavi, uni hitreje pozabi, tedaj pravimo: ta ali uni ima dober, ali pa slab spomin. Tudi spomin se vterjuje in izboljšuje, ali pa tudi pohujšuje. Dober spomin se lahko pri otroku spoznava, če namreč lahko razumeva in stanovitno obderžuje; pri dečku pa, če se reči, katero je poprej slišal, dobro ali po zaderžaji more spominjati.

Ko bi pa človek teh vednosti in znanosti samooblastno — po svoji duševni delavnosti — in svoji starosti, osebnosti in okolišninam, v katerih živi, primerno ne verdeval, bi mu malo koristilo; a) predelovati jih mora tako, da se tuje nad njimi ne spoznava, da se pri njem spremené v meso in v kri. Kar je slišal, naj mu izbuja lastne misli, samostalno naj sodi, da se navadi govoriti, kakor sliši druge marnjati. Ako drugi od začetka pri njem misli izbujajo, stal bo sčasoma na svojih nogah.

To dušno delavnost zapazimo pri dečku. Če vidi stvar, poprej mu neznano, ali sliši prigodbo, ktera ga zanimiva, povedal nam bo še le nekatere dni potem, kaj je vidil, kaj je občutil. Če se ne zlagamo z njegovimi misli, nas bode takšen deček hitro poprašal, zakaj da ne. Še bolje se to prikaže, ako ga nagovarjamo, da naj sam poišče pomankljivost pri tej ali uni reči, če mu povemo, kako naj svojo razsodbo v tej ali une reči popravi, da se mu bode moglo verjeti i. t. d.

Otroci imajo večidel živo stvorivno domišljijo. Ako pa otrok ni takšen, je skoraj gotovo znamenje, da ne bode imel prenapetih misel in sanjarij, da se pa tudi ne bode zibal v visokodušnih in veličastnih mislih. Povedali smo sedaj, kakšne glave mora deček biti, da se nad njim spozná sposobnost za višjo učenost; ozirati se je pa tudi treba na njegovo serce in telesno zdravje, preden se more to nekoliko določiti.

Obrazi iz odgojilne povestnice pri paganih.

b. Solon.

(Dalje.)

Gimnazijo so odpirali pri solnčnem vzhodu in zapirali pri zahodu. Razun naj bližnjih moških sorodovincev nihče ni smel vanjo prihajati, da bi ne bil motil dečkov pri vajah. Vadili so

se pa telo uriti in lepšati, prizadevali se pa tudi za pravnost in premagovanje samega sebe. Samo po sebi se razumé, da so se vadili za vojsko, potem pa tudi plavati in plesati. Šola je bila ločena od gimnazije, imela je sobo za podučevanje, kjer so sedeli učenci po klopeh. Tukaj se je mladost učila čerk, branja in pisanja od učnikov, v to postavljenih; dečki so se jih bali, ker so imeli palico v rokah; čitali so pa pesmi, posebno Homera, po šolah in posebno lepih verst so se učili iz glave. Deček se je učil tudi godbe, in tam se ni učil le peti in na liro brenkati, temuč tudi lepega obnašanja in vedenja.

Kolikor nam je od navoda za branje znano, učili so se dečki čerk po abecednem redu in so čerkovali, kakor poprej pri nas. Vadili so se pozneje lepoglasnega branja in pravilnega izgovarjanja. Pisali so, kakor pozneje Rimljani, da so namreč na tablice, z voskom prevlečene, čerke vrezovali; pisali so pa potem tudi s črnilom.

V Atenah so imeli tudi šolske praznike, namreč ob očitnih svečanostih, in sedmi dan je bil vselej v odpočitek. Sicer so otroke oestro strahovali; šiba je pela, kar je toliko bolj potrebno bilo, ker je bila mladost po Atenah zelo razposajena.

Zenski spol so po Atenah vse drugače odgojevali, kakor v Šparti. Žene so stanovale od zadej v posebnem delu hiše tiho in samotno, in so se malokdaj v prostem zraku gibale; tedaj so bile veliko slabeje od Špartank. Matere so hčere vadle, da so se lepo obnašale in lepotičile, sicer so jih pa vadle tudi šivati, tkati in presti; nektre so se tudi učile branja, pisanja in petja.

Device so se tudi vdeleževale ljudskih svečanost. V dolgih procesijah belo oblečene so se očitno pokazale. Ker so pri vsem tem odgojevanji ženskega spola gledali le na vnanno lepoto, je vse to malo koristilo; skerbili so le za to, kar je počutkom dopadalo; vsled tega se je pa pravno vedenje pohujševalo, in nastopilo je ono mehkužno življenje, ki je Atene podkopalo.

c. Pitagora.

Kakor pripoveduje je bil Pitagora rojen l. 570 pred Krist. na jonskem otoku Samo. Bil je izmed tistih srečnih ljudi, katerim dobrotljivi stvarnik obilno podeli zdravje, telesno lepoto, lepoglasno besedo in priljudno obnašanje. Podučevala sta ga sloveča učenika Bijant in Talet, tudi je prehodil veliko dežel.

Ker v njegovi domači deželi ni bilo dela in opravila, ki bi mu bilo všeč, je potoval najprej v Kreto, potem v Šparto, da bi spoznal Likurgove naprave. Potem je zapustil Grecijo, in se je podal na spodnje Laško, kjer so bile gerške naselbine. Prebivavci teh mest so skerbili za učenost in odgojevanje; to dopade modremu, in izvolil si je mesto Kroton v stanovitno prebivanje. Pitagora je spoznal veliko moč in veljavo družb, ktere veže med sabo red in postava. Šola, ktero je začel, je bila taka družba; podlaga njena je bila v verskem smislu, značaj njen pa, kakor velike družine. Ni sprejemal slehernega v svojo družbo, in ktereга je sprejel, poskušal ga je na tanko. Naloženo jim je bilo, da naj si marsikaj pritergujejo v spanji, obleki in hrani, in gledali so tudi na to, če ni kateri vdan ošabnosti, lakomnosti in nezmernosti; te tri napake so bile Pitagoru naj večji nasprotki vsake višje dušne omike. Čas za poskušnjo je bil 3 leta; niso pa sprejemanca ločili od drugih, temuč le opazovali so ga bolje. Tisti, kteri so prestali to skušnjo, prestopali so v višji razred; molčati je bila tukaj poglavitna dolžnost. Podučevanje na tej drugi stopnji je bilo poglavitno v veri, posebno kar zadeva nektore skrivnosti; čenčanje se s tem ne zлага. Tedaj je bilo to molčanje le pri podučevanju v veri, nravi, ne pa v drugih. Pitagora je mogel tukaj veljavo imeti, ako je hotel, da je njegovo podučevanje segalo do serca, čislali so ga tudi njegovi učenci toliko, da so nehali vsi prepiri pri besedah: „Tako je rekel“. Molčanje in resnobna tihota je bolj vgodna za premišljevanje verskih misel. Kjer je duh zbran, tam vlada tudi mir in molčečnost.

(Dalje sledi.)

Pomenki

○

slovenskem pisanji.

VIII.

U. Iskati — ali je povsod znan ta glagol?

T. Kar vem, je v navadi le bolj pri zahodnjih Slovanih, zlasti med Slovenci; iskati svéta, pomoči, denarjev na písodo; iskati se (einander suchen, gesucht werden); pri lovcih iskati t. j. slediti; — iskati gem. suchen, stsl. ogerskosloven. verlangen, quaerere, petere, daher išterc, gem. štérc, der da

etwas verlangt, der Bettler — pravi Murko; obiskati, poiskati preiskati i. t. d. V českem je jiskati ali jiskáti samo še v pomenu: komu v glavě vší!

U. V tem je tudi med Slovenci naj navadniši: poisči mi poisči — pravijo oče materi ali mati hčeri —, tako me glava serbí!

T. V serbskem pomenu a) petere (verlangen) in b) quae-rere (suchen), sicer pišejo raji tražiti, pitati, starati se i. t. d.; iskati ali biskati koga (legere pediculos); morebiti bi se res tudi v slovenskem dalo ločiti a) notranje djanje (petere, studere, verlangen, zu erlangen streben), pa b) vnanje (quaerere, suchen, aufsuchen)?

U. Kako je v staroslovenskem?

T. Iskati (iskû et istû, išteši, raro iskajû, iskaješi) česo quae-rere; perscrutari; izco fris. ahd. eiscôn nhd. heischen lit. ješkoti let. êskat e scr. i — piše Miklosiç.

U. Ali ima staroslovensčina tudi glagol obiskati (be-suchen)?

T. V tem pomenu ne; ima le obiskati t. j. scrutari; tan-gere, palpare. Tudi drugi Slovani tega nimajo, obiskati jim je posétiti, poséštati; naš glag. obiskati je narejen po nemškem besuchen. Prav piše o tem Metelko: „posétiti, iterativ poséçati (posésçati) heisst besuchen auch noch im Rus-sischen (vergl. šetati). Wir sagen: bolnika obiskati, der Kroat: bolnika pohoditi, der Serbe: bolnika oblaziti. Wer drückt sich richtiger aus? — So weichen wir von einander ab, wo wir den alten Ausdruck verloren haben“.

IX.

U. Slediti, si djal, se glasi lovcem iskati (suchen), in pes, ki zna dobro slediti (Spürhund), se zove v rusovskem iščejka t. j. iskač, česki slednik ali slidník, čes. polj. serb. tudi vižel, vizle — vizleta (vid. Cigale). Ker je ta glagol tolikanj imeniten za naše časnika-re, pa se ga nekaj časa sko-rej ogibajo, pomeniva se torej o njegovi pravi rabi nekoliko.

T. Res se ga ogibajo novičarji posebno od l. 1858, kar je bilo brati v Glasniku: »V razgovoru zastran pravilne rabe do-veršivnih in nedoveršivnih glagolov, ki so ga Novice ne sila davno raznesle po slovenskem svetu, bilo je na široko razloženo, da kakor se do-veršivni glagoli v naznanivniku (Indicativ) sedanjega časa ne prilegajo pravemu sedanjemu času, tako tudi sedanje-časni naznanivnik nedoveršivnih glago-

lov ne služi za naznambo prihodnjega časa. Temu pravilu nasproti slovenski časniki radi svoje večje sostavke prekrajajo z opombo »dalje sledi« (continuatio sequitur), »konec sledi« (finis sequitur). Kdor se derži pravega pomena teh besedic, mora liste preobračati in prebirati, da bi našel, kje nek tiči ta sledeči (sequens, non secuturus) drugi konec sostavka, ali na zadnje se prepriča, da v resnici ne sledi, ampak da menda še le bode sledil. Bolje bi bilo tedaj reči: »na dalje drugikrat, na dalje prihodnjič, drugikrat kaj več, dalje pride, ali (k večemu) bo sledilo«. Tako nahajamo v Slovenskem Romarju prav: »drugo leto na dalje«. K temu ima spodej opombico: Nemcu služi »Fortsetzung folgt« für »wird folgen«, kakor se pravi: »Der Vater folgt dir binnen drei Tagen nach« namesto — »wird folgen«. Nemec pa govori takó, zató ker nima glagolov versšivnih in doversšivnih, kakor Slovenec. (M. C.)

Koj v naslednjem listu se bere: »V zadnjem »Glasniku« je bil opomnil gospod M. C., da naši časniki napek tergajo sostavke z opombami: »dalje sledi« in da to ni prav. Jaz tudi ravno tako sodim; le toliko bi še pristavil, da je slovenskim pisateljem glagol: »slediti« verstnik glagolu: »terjati«, ker v obeh enako radi nemčujejo«. »Slediti«, kolikor je meni znano, pri nas nema družega pomena, kakor: »spüren«, pa ne »folgen«. Samo besedice: »poslednji, poslednjič, naposled, (naslednji)«, imajo nekoliko v sebi tiste misli, ki je v nemškem glagolu: »folgen«. Tedaj ni prav: »koze so se vernile, kamor jim J. ni mogel vedno slediti«; t. j. wohin ihnen J. nicht immer folgen konnten«. Reči bi se imelo: »kamor J. ni mogel vselej za njimi«. Dalje beremo: »reče in pade pred kupcom na tla, in midva slediva njegovemu izgledu« — wir zwei folgten seinem Beispiele. Slovenski bi bilo: »pade pred kupcom na tla, midva pa ravno tako«. (F. Levstik.)

In str. 619 je tole: Slediti. Zastran »dalje sledi« naj povem še to, da neki kmet, ki je prvič bral neke slovenske novice, ni umel, kaj je to: »dalje sledi« — očitno znamenje, da to ni prav po naše, čeravno ste obe besedi domači.

U. In po vsem tem še ti vedno pisariš: „dalje sledi, konec sledi!“ Ali ne veš, da se to pravi: vozu narodne omike kolesa zavirati? In če se godí to na zelenem drevesu, kaj se bode godilo ondaj — na drugem?

T. Godí se res na zelenem drevesu — Slovanom sploh, da se jim voz narodne omike zavira, in da se tudi v tem le malo vjemajo. Tako pišejo p. hrov. serb.: dalje — konac, dalje drugiput, dalje če sliediti ali sliedit če dalje, konac sliedi ali če sliediti; rus. daljše bude, prodolženie, do slédujuščago Nr. 2; slovašk. dokončenje, pokračovanie ali pokračovanje nasleduje; čes. pokračování (krak — korak t. j. Fortschreitung, Fortsetzung) in dokončení; serb. ali vendsk. prihodnje skončenje; sloven. dalje sledi, nasleduje, pride i. t. d.

U. Iz vsega tega je viditi, da se drugim Slovanom nič

bolje ne godí. — Kaj mi torej svetuješ, in kaj misliš storiti v prihodnje ti, da ne bom „tepen s starim kopitom“ jaz, in da tebi ne porekó, da ti maha „kita“ do križa?!

T. Nočem preiskovati, ali je vse res, kar sva brala poprej, ali ne; to pa rečem, da pomeni glagol sléditi (slédovati, na- po-sledovati) 1) v staroslovenskem a) investigare, b) sequi (slédovanje consecutio, po sledovanju ordine, sléd' vestigium, i. t. d. v' sled, iti — hoditi v' ali po slédu sequi — Mikl.); 2) tudi v družih slovanskih jezikih; 3) ravno tako v novoslovenskem (sled, a ali ú Spur, Folge; nasledovati komu in koga — Metelko; komu, koga in za kom — Murko v pomenu spüren, folgen, nachfolgen, nachahmen); 4) da smo zložno napredovaje tudi Slovenci nekterim besedam vsled novih reči pomen razširili; 5) da iz bistva doveršnih in nedoveršnih glagolov sledí, da gre po vseh časih in naklonih terpeče, nedoveršeno djanje ali stanje (jaz rečem: tudi pisanje) sploh z nedoveršnimi glagoli dopovedovati — Janežič §. 387; in če vse to nič ne zdá, povem naposled 6) da na -i v „dalje ali konec sledi“ naglaska ne devam, ter rabim glagol slediti v prav slovenskem in sicer ožjem pomenu (spüren, suchen). Ali torej nemčujem ali slovenčujem?

U. O ti zeléno drevo — kaj ti poveš?! Torej — kakor pes zajca sledí ali lesico, in gre po sledu ali za sledom, tako bravec ali, če raji slišiš, čitatelj moj! slédi dalje spis ali sostavek, ki te mika, v tej ali drugi knjigi, v tem ali prihodnjem, naslednjem in poslednjem listu, dokler ga dobiš dalje ali konec sam, kakor pes zajca, lesico ali celo medveda! — Ker je tedaj a) vелеvnik ali vелеvni naklon že po svojem bistvu prihodnjega pomena, ker se imá djanje, ki ga velevala, še le zgoditi ali dopolniti, in b), ker se nemški „man“ tolikrat lahko sloveni z drugo edinjo osebo, in c) ker nam oblika 2. osebe služi tudi za 1. in 3., ondaj — o človek! bodi si kterikoli (jaz, ti ali on), slédi po pismu, po časniku ali po bukvah dalje, slédi konec, kakor sledí pes zajca, in novičarji in časnikarji slovenski, nikar se ne anajte pisati ili tiskati kadar koli je treba: „dalje — konec, dalje ali konec sledi ali sledi dalje — konec“!

P a š n i k.

Sv. Bazilij. († 379.)

Bogoljubni si prizadeva, da gospoduje svojemu jeziku.

„Ne govori, enak nevednemu; če vpraša, ne želi prepira, in če odgovarja, ne dela tega iz častilakomnosti; temu, ki kaj pametnega pripoveduje, ne sega v besedo, tudi vsigdar svoje ne terdi in se ne šopiri s svojo modrostjo; ob svojem času govori in posluša; uči se, ne da bi se sramoval učenja; če podučuje, ni skop s tem, kar zna, in ne podtikuje tega, kar se je od drugih naučil, ampak povsod hvaležno spoznava tega, od kterega se je naučil. Pazi tudi na glas svojega govorjenja; zmerni mu je naj ljubši, ker ni pretih, in se še sliši, pa ne prenapet, da kterega ne bolé ušesa. Besede je treba poprej tehtati, preden jih izkujemo. Človek naj bo v družini zgovoren, prijazen in prebavljiv, naj nikar ne išče, da bi se s šalo prikupil družbi, ampak da bi z ljubeznjivimi, prijaznimi pomenki zaupanje si pridobil, in še celó, kedar mora kaznovati, naj ne pride ojstra beseda iz njegovih ust. Ako si dosti ponižen, da samega sebe poprej ponižuješ, ložeje prideš do tega, kateri je potreben tvojega ozdravljevanja. Včasih bo koristno, ako svariš, kakor prerok Natan, kateri Davidu, ko se je bil pregrešil, kazni ni napovedal, kakor da bi prišla iz njegovega serca, ampak je povest oblekel v pravlico, in je kralja postavil sodnika njegovega greha, da se ni mogel več vstavljati kazni prerokovi, ko se je bil poprej samega sebe obsodil.

Šolsko blagó.

Postranski nauki za nedeljske šole.

31. Razlagaj, kako primerno pesem; povej kaj od slovenskega pesništva, in naštej nekaj domačih pesnikov, ter vнемaj mladino za lepo pesništvo.

32. Povej, kako se skerbi za zdravje; kaži nevarnosti in škodljive navade, ki mladim ljudem zapravljajo zdravje.

33. Razlagaj, kako se ravna s človekom, ki je zastrupljen, ki v vodo pade, ki se obesi, ki se opeče i. t. d.

34. Povej kaj od ptičev, posebno imenuj in naštej tiste, ki pobirajo merčese in kako in koliko nam koristijo.

35. Povej, ktere rastline so strupene, ktere zdravilne. (Jedilne in strupene gobe.)

36. Razlagaj, koliko dobička daje sadjoreja, in kako se pospešuje.

37. Povej, kako se gojzdi varujejo in redijo.
38. Naštej vse pridelke, ki se v domačem kraju naj bolje obnašajo.
39. Napeljuj učence, kako naj se vedejo pri ptujcih.
40. Povej, kaj je storiti, kedar gori.
41. Napeljuj mladost, kako naj bo snažna (posebno ženski spol).
42. Govori o dobrih cestah, potah in ulicah.
43. Sviri mladost, da ne bo poškodovala mladih dreves na prostih in očitnih krajih.
44. Govori o ljudskih vražah in praznih verah.
45. Razlagaj lepe domače pregovore.
46. Hvali dobre domače navade, in grajaj slabe.
47. Razlagaj kaj o naravnih prikazkih.
48. Povej, kako se mora človek o hudem vremenu vesti.
49. Naštej vse naj novejše koristne znajdbe.
50. Govori kaj, kako je po daljnem svetu.
51. Govori kaj o nekdanji in sedanji noši; hvali domačo dobro, grajaj ptujo nepodobno.
52. Razlagaj o družbinem življenji (družina, šola, srenja, država, cerkev, — kronovina, cesarstvo, domovina).
53. Povej kaj iz domače zgodovine.
54. Kaži hude posledke pijančevanja in poboja.
55. Nasvetovaj, kako bi se živinoreja povzdigovala.
56. Govori o terpinčenji žival.
57. Povej kaj o stavništvu (arhitekturi).
58. Priporočaj zavarovavne društva.
59. Govori kaj o dobri izreji malih otrok, o šoli, o učiteljih i. t. d.
60. Govori kaj o soseskinem samooskerbstvu (avtonomiji).

Iz dnevnika nekega starega učitelja.

19. febr. Danes je nedelja — Gospodov dan. Kako sem ga posvečeval? Delal sem več, kakor vsak delavnik. Čudno je res, da duhovni in ž njimi tudi učitelji nimamo v praznik nikoli praznika. Ves božji dan sem se potil v cerkvi in v šoli; pa je bilo tudi tako treba. V cerkvi sem orglal in pel — v šoli pa učil nedeljske učence in učenke. Če se že sploh bojim zapravljati šolskega časa, se mi to še večji greh zdí v nedeljski šoli, kateri je tako malo časa odločenega, delati je pa treba mnogo, mnogo. Danes sem razlagal učencem, kako se je treba varovati,

da se človek ne prehladi, ker sedaj kmečki ljudje zelo bole-
hajo in večidel zavoljo prehlajenja. Učitelju je treba, da je
v vseh rečeh zveden, tedaj tudi kolikor toliko v zdravniških —
saj toliko, da vé, kaj je zdravju škodljivo, kaj pa koristno.
To resnico vedno skušam, ker imam vedno dovolj prilike, da
skerbim za zdravje pri neskušeni mladini. „Zdravo telo, zdrava
duša“.

20. febr. Danes so prišli v šolo g. fajmošter in so učence
opominjevali, da naj nikar ne hodijo po gostivnicah gledat plesa,
da naj se raji doma sami kaj igrajo — postavim, po snegu
z valom i. t. d.

21. febr. Danes sem terdno sklenil, da se ne bom v šoli
jezil, ker čutim, da mi jeza škoduje, pa tudi vidim, da šoli ne
koristi.

22. febr. Človek je čudna stvar; včasih kake reči tako
želi, da misli, da ne more brez nje živeti; ko pa se mu ena
želja spolni, se mu že zopet pridruži druga, in tako gre vedno
naprej. Kaj me to uči? To mi gotovo kaže, da je človek za
kaj več vstvarjen, kakor samo za ta svet, kateri mu ne more
zadostovati.

23. febr. Večkrat sem že premišljeval, kako bi vendar
delal, da bi bili otroci bolj pazljivi in mirni; poskušal sem to
in uno, pa nobena reč mi ni prav služila; ali sedaj sem jo za-
del: otroci me radi poslušajo in malokterikrat jih je treba opo-
minjevati, da bi bili pazljivi. To skušnjo si tedaj zapišem, ta
le je: Naj boljši pomoček, da so otroci pazljivi in mirni je,
če se učitelj tako obnaša, da ga imajo otroci radi
in če tako podučuje, da ga otroci radi poslušajo.

24. febr. Prišel je postni čas. Pervo postno nedeljo so
nam duhovni gospod v cerkvi razlagali, kako mora človek več-
krat dobre sklepe ponavljati in se po njih ravhati. To me pri-
ganja, da naj si tudi jaz načertam pot, po kateri bom gotovše
hodil do svojega pravega namena, t. j., da bom učitelj v prav-
nem pomenu te lepe besede. Jaz tedaj sklepam, da bom 1) ne
le učil, ampak tudi gojil. Vse, kar koli bom otrokom govo-
ril, jim bom tako govoril, da se bo vidilo, kako sem tudi
sam pregret z resnico, ki jo drugim vtiskujem v serce. 2)
Skerbel bom, da moji nauki ne bodo segali samo do šolskega
praga, temuč tudi dalje po otrocih do odrasčenih v družine in
v sosesko. 3) Nikoli več ne bom tako nespameten, da bi otroke

učil le za šolo in šolsko spraševanje; učil in gojil jih bodem le za življenje. Pri podučevanju v književnem jeziku, ne bom tirjal samo suhih vodil, temuč gledal bom le bolj na to, da se otroci vadijo prav govoriti in pisati. Tako bodem delal tudi pri številjenji in vseh drugih naukih. 4) Izobraževal pa bodem tudi samega sebe. Za vsako šolsko uro se bodem pripravil, da nikoli ne pridem nepripravljen v šolo. Rad bodem bral dobre knjige in časopise, in nikoli ne bom zamudil nobene prilike, kjer bi mogel kaj pridobiti za svojo duševno hranilnico. 5) Se bodem skerbno varoval, da ne bom postal mlačen v svojem stanu. Iz mlačnosti izvira cela versta hudih napak in brezvestnih hudobij v vsakem stanu. 6) Se ne bodem pečal z ljudmi, ki nimajo dobrega imena. Vedno mi bo pred očmi stari slovenski pregovor, ki pravi: „Kdor se druži z mokrim bratom, ne bode dolgo suh“.

Podučno berilo za mladost.

XIV.

Naravoslovje.

(Dalje.)

2. Posebne lastnosti. Take znamenja, ki jih nimajo vse stvari in po katerih se tedaj stvari poznajo in ena od druge razločujejo, so posebne lastnosti. Taka lastnost je

a) zveza v obliki. Stvari, ki se ne dajo lahko razkrojiti, so terdne ali okrenjene, p.: kamenje, rudnine (živo srebro ne), lesovje, papir, slama, volna i. t. d. Tem stvarem nasprotne ali tekoče stvari so: voda, vino, ol, volje i. t. d.

Druge stvari so raztegljive in se dajo tudi stiskati p.: zrak, sopar i. t. d. Terdne stvari so ali terde, mehke, vlečljive (elastične), raztegljive, šibke i. t. d. Terde stvari so p.: železo, marmelj, žlahtni kamni, steklo i. t. d. Mehke stvari so p.: vosek, vlažna ilovica, maslo, testo, loj i. t. d., ker se lahko delajo iz njih poljubne podobe. Vlečljive stvari so p.: gumilastika, napete strune, volna, žima, ker se dajo zelo stisniti, in zopet odjenjajo, ko se spustijo. Raztegljive stvari so: svinec; cin, zlato, srebro, železo. Te stvari se raztegnejo in svojo podobo spremenijo, toda se ne povernejo nazaj v prejšnjo podobo. Šibke ali pripogljive so: šibe, drat ali kovinska vlaka i. t. d., ker se dajo na več strani pripogniti, in se ne zlomijo

in ne raztergajo. Kerhko in drobljivo je p. steklo, sladkor, kreda, pečatni vosek i. t. d.

b) Moč zveze je pri nekterih stvareh zelo velika, t. j., ne dajo se lahko razdeliti, so terdne ali krepke.

c) Sprijemljivost. Ako pišeš ali risaš s svinčnikom na papir, se prijema črnina na papir, da se vidi, kar pišeš; tako je tudi s kredo. Pisanje bi se ne vidilo, ako bi se stvari ne prijemalo. Ravno taka je tudi pri malanji, tiskanji, zlatenji, srebernenji i. t. d.

d) Tek po lasovih cevčicah. Ako tanko stekleno cevčico vtaknemo v vodo, vidimo, da voda v cevčici višje stopa, kakor je zunaj. Tudi to se godi po nekaki sprijemljivosti. Ako bi stvari ne imele te moči, bi luči v svetilnicah in sveče ne gorele, ker volje in stajani loj vstajata po stenji, duši ali tohtu.

Drugi oddelek.

Nekteri narurni prikazki.

1. V o d a.

Naj imenitnejša tekočina za ljudi, živali in rastline je voda. Vode pa je tudi med vsemi stvarmi naj več na svetu. Tri četerti od teže, ki jo imajo živali in rastline je voda, in tudi naj manj tri četerti zemlje je pod vodo. — Človek si z vodo gasi žejo, v nji pere, v nji se koplje, jo rabi pri kuhi in še celó za zdravilo; voda pa tudi napaja živali in moči zemljo, in daje rastlinam živeža; voda nosi po rekah, jezerih in po morji ljudi in blagó, goni mline, fužine in mnogo drugih strojev. Brez vode bi ne mogli živeti ne ljudje, ne živali, in tudi rastline bi se posušile brez vode. — Čista voda je prekovidljiva, nima barve in tudi nobenega duha in okusa; vendar pa ni nikoli prav čista, da bi ne imela kolikor toliko kaj od drugih stvari v sebi. Nekteri studenci imajo toliko rudninskih delov v sebi, da se ne morejo piti, temuč se rabijo le za zdravila. Voda iz morja ima v sebi celó različne soli, gips, apno i. t. d. Naj čistejša voda je deževnica in snežnica. Ako voda v zemlji teče po kamenji, ki se ne razpusča, je zelo čista, in je za pranje in za kuho naj pripraviša; pravimo ji, da je mehka. Ako pa voda teče po kamenji, ki se rado razpusča, je bolj ojstra, in ni tako dobra za pranje in kuho. —

Tudi voda je nekoliko, pa le malo, vlečljiva in stisljiva. Ako

zaženeš nad vodo plosčat kamen, se ne potopi precej, temuč še nekoliko po vodi odskakuje. Iz tega se vidi, da je tudi voda nekoliko elastična. Voda pa je tudi težka, zato teče iz visokih krajev v nižeje. Kedar voda mirno stoji, je kakor gladina ali zerkalo. Ker je voda težka tudi pritiska na vse strani. Težo čiste vode imajo učeni za primero teže drugih reči. Kar je lažjega od vode, na nji plava; kar je težjega, pa v nji utoni; kar pa je v vodi, zgubi svoje teže ravno toliko, kolikor voda teži, ki je bila pred na tem prostoru. Voda je pa težja, če ima več reči v sebi raztopljenih. Ložeje se tedaj plava v morji in v jezeru, kakor v reki. — Kje pa se dobiva toliko vode? Ako se po hribih in gorah nabere deževnica v dolinice in luknje, iz katerih ne more odtekat, si poišče poti po razpokah po kamenji, teče skozi pesek in gorovje, in nižeje kje predere zemljo in pride na svetlo, — to je vir ali studenec. Studenec teče dalje, in na poti se združujejo še z drugimi studenci, da jih je več vkup v enem teku, — to je potok. Potok se vije po dolinah in ravninah do kake večje vode, ki pobira potoke in veličastno teče — to je reka. Reka se združuje zopet z rekami in se nerašena počasi valí proti morju. Vsi potoki in vse reke male in velike tečejo naprej, in vendar se nikoli ne stečejo; vse vode hité v morje, in morje vendar ni nikoli prepolno. Kako se to godí? Voda ima tako lastnost, da puhti in se kot sopar meša z zrakom. Zrak nosi soparje sim ter tje, in jih zopet izpusča na zemljo v megli, v oblakih, v dežji, snegu, ali toči. Reke nosijo iz gorá vodo v morje, gore pa dobivajo vodo zopet iz zraka po soparjih, ki vstajajo iz morja, rek in sploh iz zemlje. V morje priteka vedno toliko vode, kolikor jo popred izpuhti; tako je tedaj vsa voda na svetu vedno na poti. Vidoma teče v morje, nevidoma se pa vzdiguje nakviško v zrak, da zopet pada na zemljo. — Neizrečeno čudno je vstvarjena voda — ta velika, velika božja dobrota.

Zraven drugih neštivilnih dobrot, ki nam jih daje voda, je čista voda tudi naj zdravša pijača, ker stori, da kri urno teče po žilah in razpira v životu mnogo slabih reči, ktere bi človeku škodovala; toda ni vsaka voda zdrava in dobra. Izvirna ali studenčna voda ali studenčnica je boljša, kakor tekoča, ktera tekoma marsiktere reči razpira in seboj nosi, kar stori, da je nezdrava. Nevarno je piti stoječo vodo, ker ima veliko škodljivih reči v sebi. Se celó

prebivati ni dobro blizo plitvih stoječih vodà in mlak, ker iz njih vstajajo gnjile soparice in zrak spridujejo.

Kratkočasnica.

Učitelj: Povej, Anžek, ktere besedne plemena so v tem le stavku: „Kdor se pretepa in krade, ga zvežejo in kaznujejo“!

Učence: — „pretepa“ in „kaznujejo“ so občutljivi členki ali médmeti, — „krade“ je prisvojitnik, „zvežejo“ pa vezni členek.

Novice.

Iz pilberške okolice dné 8. sušca. Štantetov-Šentviški. — Z radostnim srcem te, „dragi Tovarš“, prebiram; sosebno sta me dopisa iz ptujske okolice in iz pod Verha zdramila, da tudi nekoliko o dotičnih zadevah spregovorim. Č. g. France Vučnik je za se in svoje verstnike mirno pa resno overgel vse natolcevanje od strani mladih g. g. podučiteljev zoper nje iztrošeno. — V nekem mestu na Koroškem sta bila zaporedoma dva podučitelja postavljena. Pervi je s službo zapustil tudi nekoliko dolgov, kajti mu so bile pivnice veliko prijetniše mimo učilnice, — smodke, ker jih je mnogo en dan popalil, v celem letu vender le cenejše od „Učiteljskega Tovarša“. Nja nastopnik ima ravno iste dohodke; ali on ne zabreda ne le v dolgove, ampak je poplačal celó prejne, in si je že tudi nekoliko penenezv privaroval. In kako ravná ti poštenjak? Morda vseskozi v svoji sobi čepi? Morebiti si nikakor kaj ne privosči? Kaj pa da! On je čedno oblečen, značajnega vedenja, je viditi pri vsaki pošteni družbi, si omišluje potrebne knjige, pa tudi izposojuje, ter jih marljivo prebira. On si ne išče časti in veljavnosti po pivnicah, v prešerni obleki in v nepotrebnih prenapetih čenčarijah, ampak le v vestnem spolnovanju svojih dolžnost; zategadelj ga pa tudi vse mnogo časti. Torej je vse na sicer kratki pa vele pomenljivi besedi „kako“.

Prav je in znamenje napredka, če se tudi srenjčani ozirajo na šolo — ognišče omike, kakor v serce sega šola nekemu prebrisanemu srenjčanu iz pod Verha, kateri piše, da bi svoje starejše otroke raji v šolo pošiljali, ako bi se čas podučevanja predrugečil. Naj mi bo dovoljeno, po lastni skušnji o tej reči kaj naznaniiti. Bila mi je začasno v skerb zročena duhovnja, čigar faranom je veliko več mar bilo za neumno žival, kakor pa za ljube otročice. Štela je duhovnja 1300 duš, otrok je pa komej 30 v šolo hodilo. Prepričan, da na pridni obiskavi šole je omika in napredek izobražovanja, si na vse moči prizadevam in o vsaki priliki farane opominjam, otročice marljivo v šolo pošiljati; ali vse je bilo prazno slamo mlatiti. Že mi serce vpada, kar g. učitelja poprosim, naj mi okolisčine faranov razjasni. Zvedšemu, de faranom paša brani otroke v šolo pošiljati, se mi naenkrat kot v tmi luč zablisi. „Predrugečiva, rečem učitelju, šolski čas. Morebiti bo boljše, in sicer poskusiva takole: „Poduk naj bo le pol-dnevni; predpoldne od 10 — 12 naj hodijo novinci ali početniki v

šolo, popoldne od 1 — 3 pa veči učenci“. In čudo! Učilnica je bila predpoldne in popoldne vsakibart polna, poučevanje pa veliko spešneje mimo prej. Taka vravnava šolskih ur je sosebno potrebna v goratih krajih in pa, kjer farani za šolo še niso prav vneti. Poskusite vi, šolski načelniki! Krajne okoliščine se ne smejo nikjer prezreti. Drugače je ravnati v goratih krajih, drugače v poljanah, drugače po mestih; zakaj vse na tem sloni, de otroci marljivo v šolo hodijo, nikakor pa, kdaj in kako dolgo se poučujejo. — Belemu možu, kteremu tu sneg velimo, naša krasna okolica tako zelo dopada, da mu je volja, nas še precej dolgo časa nadlegovati; včeraj in danes nas kropi in moči, da se že komej in komej iz med nja vidimo. Ali mi se bomo zoper to milost pri solncu in jugu pritožili, ter se nadjamo, da bomo ušlišani in kmali rešeni presnetega nepovabljenega gosta.

Iz ptujske okolice. Če „Tovaruš“ še niso znane imena učiteljev v lavantinski škofiji, kterim je slavno c. k. nameštnstvo v Gradcu prisodilo remuneracije zavoljo marljivega poučevanja v ponavljavni šoli, jih jaz pošljem, da se razglasé v slavo obdarvanim, pa tudi v spodbudo vsem učiteljem, naj bi ponavljavne šole nikar ne zanedmarjali, marveč marljivo skerbili, da bolj odrasčena mladež ne pozabi šolskih naukov, zraven si pa nabira še drugih za življenje. Le po tem načinu je mogoče, da se ljudstvo povzdigne na tisto stopnjo zaželjene omike, ki je primerna sedajnemu času. Imena teh gospodov učiteljev so: Anton Koprivšek v Ulimjah, Franc Rošker pri sv. Janezu na Dravskem polji, Franc Čeh pri sv. Jurji na Ščavnici, Jakob Adanič na Polensaki, Jakob Skamlič pri sv. Ilu na Goričkem, Juri Torinek pri svetem Martinu v Rožnem dolu, Miha Červ v Gornjem gradu, Ignaci Petrič v Leskovcu, Tomaž Dernjač v Sevnici in Jožef Potočnik v Majšbergu pod ptujsko goro. — Učitelj v Majšbergu je bil letos že tretje okraden. Temu pa se ni čuditi, kajti šolska hiša je taka poderiga, da nima ene same shrambe, kjer bi bila kaka reč varna. Milovati moramo učitelja, ki si v takem razterganem šotoru ne more pomagati. Kar si je reva pridobil, so mu vzeli, sam in njegovi pa naj se sedaj živé, kakor morejo. Žalostno! In res, tako razdrapane šolske hiše, še nikjer nisem vidil; skorej bi človek menil, da je kaka oglarska koč. Nevem, kaj je krivo, da je v tej fari, ki šteje še čez 2000 duš, šola tako zelo zapuščena! Bog daj boljše!

J. L. Rakoljski.

Iz Iga. 26. svečana. G. — r. — Milo so se oglasili danes zvonovi. Naznanjali so namreč vasčanom smert in zgubo svojega g. učitelja Lorenc-a Ivančič-a, kteri se je ta dan po tri mesečni bolezní preselil v boljšo domačija. V njem je zgubila družina skrbnega očeta, fara svojega prijatla in dobrotnika, učenci svojega učitelja, učiteljstvo pa častitljivega starčka. Celih pet in štirideset let in pol je delal ranjki v vinogradu Gospodovem samo v tej fari, popred pa štiri leta v Dolu, tedaj vkup okoli petdeset let. Pri svoji visoki starosti pri 73. letih, je pa ranjki še vedno do letos opravljal svojo težavno učiteljsko službo. V koljki meri si je pa ranjki ljubezen in spoštovanje vasčanov pridobil, vidilo se je, ko je umerl in na dan

njegovega pogreba. Zraven preč. duhovščine in šolske mladine se je zbrala obilna množica, ter ga spremila na zadnji pot. Tudi domači pevski zbor je ranjkega počastil s čveterospevom: „Jamica tiha“. — Bog mu daj večni raj!

Iz Ljubljane. Klic slavnega c. k. deželnega poglavarja kliče revežem na Notranjskem v pomoč. Naj bi se tudi šolska mladost vdeleževala tega dobrega dela s primernimi milodari!

— Iz g. J. R. Miliceve tiskarnice so pri bukvozezu g. Ničmanu ravnokar prišle na svitlo: „Zgledne molitvene bukve, ali napeljevanje k molitvi po svetopisemskih in družih svetih zgledih“. To lepo, podučno in spodbudno knjigo je po slovečem J. C. Šmidu poslovenil gosp. B. Bartol, pisavec „Kristusove neveste“. Priporočamo jo tudi učiteljem in sploh šolskim prijatom, da bi jo rabili za se, za mladino in tudi za šolske darila.

— Tudi je prišel na svitlo IV. zvezek „Dušne hrane“, ki je zopet po obsegu in po primernih podobah prav spodbuden in mičen.

— V seji mestnega odbora 4. t. m. je bila po predlogu šolskega oddelka, katerega sporočevavec je bil odbornik gosp. dr. Janez Bleiweis, učiteljem mestne glavne šole pri sv. Jakobu za podučevanje rokodelskih dečkov v nedeljski šoli priznana remuneracija — vsakemu po 50 gold. za leti 1863 in 1864. Slava!

Premembi v učiteljskem stanu.

G. Lorenc Ivančič, učitelj na Igu, je umrl (R. I. P.). Na njegovo mesto je za namestnika postavljen g. Franc Govekar, ondašnji podučitelj, za podučitelja pa g. Franc Lunder, poterj. pripravnik.

Listnica. Gospodu Pož. v O na Štajarskem. Radi Vam verjamemo, da se v nekterih krajih šolskim pomočnikom hudo godi. Nekteri stari učitelji so černi, nesterpljivi in sebični, nekteri mladi pa preveč ošabni, — preveč od sebe domišljujejo, niso zadovoljni s tem, kar dobivajo, ali pa starejšim učiteljem boljso plačo zavidajo. Hudoben človek pride, in seje seme razpertije med njima, in eden drugega ne moreta viditi. Tako pa ni samo pri učiteljih, tako je tudi v drugih stanovih, ne le samo pri vas, ampak tudi pri nas. Ljudem primanjkuje tega, od česar govori slavni apostelj: „Ljubezen je poterpeljiva“ i. t. d. Pravične pritožbe bodo vaši predniki gotovo sprejemali, toda najemniku serca do šole dati ne morejo, posebno, ako je že učitelj dalj časa v službi in svoje dolžnosti po vnanje opravlja. Od mladega učitelja se pa vendar več gorečnost in trud po pravici sme pričakovati. — Da mladi učitelji raji časopise prebirate, to se spodobi, in vam je na korist; stari učitelji imajo veliko drugih skerbi, in ne more se jim tako za zeló jemati, ako ostajajo pri svojem kopitu, da le to, kar znajo, prav porabljujejo. — Ne bodite hudi, da tedaj Vašega dopisa ne moremo natisniti; vzrok tega najdete pri sv. Lukežu v XII. pogl. v 13, 14. 15. Starejšim in mlajšim učiteljem bi pa priporočali, da bi brali, kar piše slavni nemški pedagog Kellner v svojih Aforismih str. 120, št. 109 — 110.

G. J. V. v Lib.: „Malega sadjorejca“ smo Vam poslali; prašajte na pošti! — G. J. L. v M.: Za vse druge spisi smo Vam in bomo hvaležni, samo omenjenega stroka pa ne lusčimo radi, sej veste, kako je. —

Odgovorni vrednik:
Andrej Praprotnik.

Natiskar in založnik:
Jož. Rudolf Milic.